

CEA
MAI BUNĂ
CALE

#TheBestWayBulletin
nr. 9

2022

CUPRINS

Reziliența instituțională, soluție în lupta cu crizele suprapuse prin care trece Republica Moldova / Dan NICU	3
Serviciu guvernamental de identitate și semnătură electronică mobilă (MobiSign), ușor de folosit și absolut gratuit / Igor ARAMĂ	7
„Legea pre-vetting” – un exemplu al puterii sau e un exemplu puternic? / Constantin CHILIAN.	12
Dezvoltarea sectorului de economie verde: Instrument de impulsionare a dezvoltării acestui sector în Republica Moldova / Nicolae ARNAUT	15
10 rezoluții pentru digitalizare în 2022 / Nicoleta COLOMEET	19
Despre noi	24

Acest material a fost elaborat în cadrul proiectului **The Best Way: Periodic Bulletin** finanțat de către **Fundația Friedrich Naumann pentru Libertate (FNF)**.

Opiniile și concluziile exprimate în prezentul material le aparțin autorilor și experților și nu reflectă în mod necesar poziția finanțatorului.

Preluarea elementelor de text, imagine, tabele sau grafice se va face cu citarea sursei, respectiv **LID Moldova**, încorporând hyperlink-ul aferent.

Copyright © LID Moldova

**FRIEDRICH NAUMANN
FOUNDATION** For Freedom.

Notă de limitare a responsabilității

Opiniile exprimate în buletinul de față reprezintă exclusiv punctul de vedere al autorilor!

Editor:

Victoria CAZACU

Coordonatori:

Sergiu BOGHEAN, Igor CIUREA

Design și machetare:

Vitalie ICHIM

Contacte:

Republica Moldova, municipiul Chișinău, strada Alexei Mateevici, 84/1
office@lidmoldova.org
<https://lidmoldova.org/>

Reziliența instituțională, soluție în lupta cu crizele suprapuse prin care trece Republica Moldova

Dan NICU | Expert asociat LID Moldova

A studiat științe politice la Școala Națională de Studii Politice și Administrative din București și a scris două volume de analiză socială și politică, al doilea numindu-se „Moldovenii în tranziție” și tratând subiectul tranziției post-sovietice din Republica Moldova într-o paradigmă mai largă a transformărilor social-politice din acest teritoriu pe parcursul ultimelor două secole. A colaborat cu analize de politică internă și externă, în special privind spațiul ex-sovietic și regiunea Mării Negre, la publicațiile periodice *Adevărul*, *Adevărul Moldova*, *Cotidianul* (București), *Timpul* (Chișinău). În 2019-2020 s-a specializat în comunicare strategică la Universitatea din Varșovia cu o bursă de cercetare obținută în cadrul programului Lane Kirkland. Interesele sale de analiză și cercetare cuprind atât securitatea regională în zona Mării Negre și spațiul ex-sovietic cât și sfera politică din Republica Moldova, subiecte aflate în conexiune. Este pasionat de istorie, geografie și literatura science fiction.

Invadarea Ucrainei de către Rusia, începând cu 24 februarie, a schimbat realitățile politice și geopolitice ale Europei contemporane. În fața acestei revoltătoare agresiuni armate împotriva unui stat suveran și independent, toate statele europene încearcă să-și schimbe și să-și perfecționeze politicile, în special cele care țin de domeniul securității naționale și apărării. Observăm cum Finlanda și Suedia au desfășurat în timp record o dezbatere internă cu privire la aderarea acestor țări ale Europei de Nord la Alianța Nord-Atlantică și au solicitat deja să fie admise în cea mai mare comunitate internațională de Securitate a lumii. Înalți oficiali ai NATO, precum și șefi de state ca președintele SUA Joe Biden au promis că procesul de aderare va fi unul rapid.

Și în cazul Republicii Moldova ne aflăm la un moment de răscruce. Agresiunea militară a Rusiei a determinat autoritățile de la Chișinău, Tbilisi și Kiev să solicite în mod oficial aderarea la Uniunea Europeană. Acum, mingea este în terenul instituțiilor UE de la Bruxelles, care urmează să ia, în curând, o decizie în acest sens, după primirea chestionarului cu privire la cererea de aderare, completat de autoritățile Republicii Moldova.

S-a vorbit și s-a scris foarte mult până acum despre slăbiciunea statului moldovenesc. În contextul profilării perspectivei aderării la Uniunea Europeană, devine imperios necesară consolidarea instituțiilor publice, a capacității lor administrative. Și cu toate că este foarte importantă lupta împotriva corupției ca fenomen care slăbește capacitățile de intervenție eficientă ale instituțiilor, în fața multiplelor amenințări la adresa statului și societății pe care le traversăm, e nevoie de concentrarea atenției și pe măsuri care sporesc capacitatea de recuperare a instituțiilor publice în fața crizelor multiple, adesea suprapuse.

În acest context, mă voi opri la un concept provenit din psihologie și care e tot mai utilizat în lumea afacerilor, tocmai în contextul gestionării cu succes a situațiilor de criză. În psihologie, **reziliența** este adesea definită

drept capacitate a ființelor umane de a se adapta într-o manieră pozitivă la situații nefavorabile. Provenind din termenul latin "resilio" – "a se întoarce, a ricoșa, a ieși în evidență", reziliența desemnează materialele care pot fi îndoite fără a fi rupte sau fragmentate și care revin la starea inițială după ce nu se mai acționează asupra lor.

În cazul indivizilor, reziliența este înțeleasă prin următoarele aspecte: o bună dezvoltare în ciuda pericolului social, păstrarea competențelor în ciuda stresului continuu și recuperarea după o traumă (aprecierile îi aparțin psihologului Emmu Warner). În același timp, reziliența este legată de capacitatea de a înfrunta dificultățile și de a suporta mai ușor presiunea, ceea ce oferă senzația de control în fața evenimentelor și o mai bună capacitate de a face față provocărilor.

Transpunând aceste considerente teoretice în domeniul instituțiilor, care reprezintă grupuri organizate de persoane ale căror activitate este supusă unor reguli, apar întrebări legitime cu privire la capabilitatea acestor grupuri, în cazul nostru, din Republica Moldova, de a răspunde cu succes provocărilor tot mai dure pe care le întâmpină. Practic, începând cu anul 2020, Republica Moldova a funcționat și funcționează și în prezent în condiții instituționalizate de criză, existând perioade specifice care alternează și care cauzează un stres nemaîntâlnit după 1991 întregului sector public. Aceste crize suprapuse vizează: pandemia globală de Covid-19, agresiunea militară rusă împotriva Ucrainei și reverberațiile ei asupra Republicii Moldova în materie de securitate națională și climat social, afluxul de refugiați și gestionarea situației lor pe teritoriul nostru, criza energetică legată de insecuritatea aprovizionării cu gaz, creată artificial și instrumentată de statul rus prin intermediul Gazprom în scopul capitalizării politice a dependenței noastre energetice de Rusia, manifestată inclusiv prin creșterea galopantă a prețului, atât la gaz, cât și la curentul electric, creșterea la fel de galopantă a prețurilor la combustibili și, corespunzător, la toate produsele și serviciile în lanț. Evenimentele în cauză au fost precedate și, parțial, s-au suprapus peste turbulențele politice legate de alegerile prezidențiale și ulterior, cele parlamentare anticipate, care au schimbat viața politică și au resetat întreaga guvernare. Instituționalizarea perioadelor de crize suprapuse s-a făcut prin intermediul declarării repetate a stării de urgență, ultima dată în legătură cu războiul din Ucraina, și instituirea Comisiei pentru

Situații Excepționale, ca format extraordinar de activitate a administrației publice centrale. Faptul că a apărut necesitatea stării de urgență și a CSE arată, pe de o parte, că instituțiile statului moldovenesc nu pot face față altfel provocărilor care le sunt puse în față, iar pe de altă parte, că la nivelul conducerii de vârf a statului s-a luat decizia conducerii în regim de avarie tocmai pentru a oferi garanția obținerii rezilienței instituționale despre care vorbeam anterior. Ar putea exista, însă, posibilitatea ca instituțiile să manifeste suficientă reziliență pentru a face față crizelor fără a fi nevoie de trecerea la regimuri speciale de activitate, cel puțin în situații care nu pun, totuși, într-un pericol iminent ordinea publică și de drept. Despre modalitățile de a atinge acest grad de reziliență va fi vorba în continuare.

Progresul pe calea consolidării instituțiilor statului este esențial, de asemenea, și pentru avansarea în relațiile cu Uniunea Europeană în contextul cererii de aderare pe care Republica Moldova a depus-o. Și în această ordine de idei, ar trebui să se facă eforturi pentru găsirea unor modalități eficiente de a crește reziliența instituțiilor.

În 2011, Asociația Managerilor de Risc și Asigurări din Industrie și Comerț din Marea Britanie (AIRMIC)¹ a prezentat o strategie compusă din cinci elemente de bază, desemnate ca fiind "cinci principii de bază ale rezilienței", sau "Strategia celor 5 R", pe care fiecare companie/organizație trebuie să le pună în practică pentru a atinge un nivel optim al rezilienței instituționale. Și cu toate că ele se referă în primul rând la mediul privat, principiile de bază se referă la interacțiuni prezente și în instituțiile publice, de aceea am considerat că pot fi prezentate în contextul de față.

Astfel, strategia anterior menționată, numită conține următoarele elemente:

- Radarul de risc: dezvoltarea abilității de a anticipa problemele și de a vedea lucrurile într-un mod diferit va ajuta o organizație să-și dezvolte un sistem de early warning (atenționare timpurie);
- Resurse și active: diversificarea resurselor și a activelor organizației/instituției oferă posibilitatea de a răspunde la cele mai diverse provocări sau circumstanțe agravante, dar și de a valorifica oportunitățile;

¹ AIRMIC, Roads to Resilience: Building dynamic approaches to risk to achieve future success.

<https://www.airmic.com/sites/default/files/technical-documents/Roads-to-Resilience-executive-summary.pdf>

<https://euneighbourseast.eu/>

- Relații și rețele: informația cu privire la riscurile de orice fel trebuie să ajungă în mod liber și de dorit fără constrângeri, inclusive cele legate de subordonare, la conducerea de vârf a organizației/instituției pentru a preveni așa-zisa "orbire cu privire la riscuri" care afectează multe consilii de conducere;
- Reacție rapidă: dezvoltarea capacității de a preveni ca un incident să degereze într-o criză sau dezastru, prin mobilizarea rapidă a persoanelor, proceselor și protocoalelor de răspuns în situații de urgență, pentru a remedia problema;
- Revizuire și adaptare: învățarea din propria experiență de lucru a organizației/instituției, inclusiv din erori sau eșecuri, și efectuarea schimbărilor potrivite în strategii, tactici, procese, capacități.

În marjele strategiei prezentate, autorii recomandă punerea în practică a următoarelor acțiuni, pentru a asigura implementarea elementelor anterior menționate:

- Creșterea conștientizării riscurilor, cu oferirea ghidării și indicațiilor relevante pentru a identifica tendințe, riscuri potențiale, dar și oportunități.
- Evitarea "orbirii cu privire la riscuri" prin creșterea nivelului de transparență, încurajarea împărtășirii informației și chiar aducerea adevărurilor incomode în fața conducerii instituției, pentru creșterea nivelului de informare înainte de luarea fiecărei decizii. Pentru a realiza acest obiectiv este nevoie de eliminarea constrângerilor informale cu privire la exprimarea opiniilor și împărtășirea informațiilor care provin din frica creării de iritare și, prin urmare, sancțiuni de la nivelul conducerii instituției. Cu alte cuvinte, conducerea instituției trebuie să încurajeze fiecare angajat să comunice liber și să împărtășească informațiile considerate importante sau necesare fără frică de vreo pedeapsă.
- Dezvoltarea arhitecturii de risc, implicând parteneri, stakeholderi și oameni din societatea civilă, pentru a evalua expunerea la riscuri.
- Planificarea managementului crizelor și dezvoltarea echipelor de management de criză, separate de managementul obișnuit, care să fie activate și să lucreze ad hoc, în anumite momente potrivite.
- Determinarea atitudinii față de riscuri pentru fiecare din categoriile principale de riscuri operaționale.

- Efectuarea evaluării riscurilor prin dezvoltarea unei abordări dinamice, astfel încât registrul de riscuri să reprezinte mai mult decât o simplă listă a lor.
- Stabilirea unei **agende de reziliență**, inclusiv cu un mandat din partea conducerii organizației/instituției pentru creșterea rezilienței și protejarea reputației organizației/instituției.

În cazul Republicii Moldova, adoptarea rezilienței ca obiectiv important al perfecționării capacității instituționale pentru asigurarea rezistenței în fața crizelor va reprezenta un avantaj major pe calea dificilă și sinuoasă a alinierii statului nostru la rigorile și exigențele Uniunii Europene. În următorii ani, va exista necesitatea constituirii unor echipe formate din experți competenți, din fiecare instituție importantă a administrației centrale, pentru asigurarea procesului de negociere cu instituțiile Uniunii Europene a tuturor celor peste treizeci de capitole din tratatul de aderare la UE. Este drumul pe care l-au parcurs toate țările care au dorit să facă parte din Uniune, iar Republica Moldova, la fel ca Ucraina sau Georgia, nu face excepție. Bineînțeles, se poate discuta despre măsurile de restrângere a orizontului de timp necesar definitivării tuturor proceselor de negociere și semnării tratatului de aderare, în lumina amenințării create de agresiunea militară a Rusiei împotriva Ucrainei, însă scurtarea termenelor nu înseamnă și absolvirea statelor aspirante de responsabilitatea de a se pregăti plener pentru marele pas pe care își doresc să-l facă. Din această cauză, conducerea Republicii Moldova trebuie să adopte și să pună în practică măsuri eficiente de creștere a rezilienței instituțiilor statului, făcându-le

rezistente în fața crizelor cu care ne confruntăm și pe care le vom mai avea de înfruntat, și capabile să funcționeze și mai ales să progreseze în ciuda acestora.

Aceste deziderate pot fi realizate inclusiv prin spargerea tiparelor învechite și depășirea încremenirii birocratice, prin accelerarea proceselor de lucru și eficientizarea acțiunilor de intervenție în administrația publică centrală. Iar cheia spre aceste realizări și implementarea măsurilor pe care le-am menționat în acest articol este, în opinia mea, legată de stimularea comunicării la diferite niveluri ale administrației și crearea unui mecanism de încurajare a exprimării ideilor și percepțiilor noi cu privire la problemele existente și care trebuie rezolvate. Acest mecanism ar trebui să selecteze ideile pe care le au angajații, să le trieze și analizeze din perspectiva utilității implementării acestora, și ulterior să asigure includerea în circuitul instituțional și implementarea lor. Cât mai puțin din capacitatea analitică și munca intelectuală a funcționarilor publici de toate nivelurile trebuie să se piardă, să se irosească. Din contra, gândirea critică și identificarea de soluții trebuie să fie încurajată, chiar dacă asta înseamnă spargerea barierei invizibile pe care mulți decidenți și-o pun în jurul lor pentru a-și asigura zona de confort și a se spăla pe mâini de responsabilitatea de a da de la ei nu doar minimumul necesar în activitatea lor, ci maximum posibil, având în vedere situația dificilă în care aflăm, ca stat și societate. S-a spus de multe ori că nu avem o bogăție mai mare decât capitalul uman. Poate că ar fi bine, acum, în ceasul al doisprezecelea, dacă vrem să progresăm în vremurile turbulente pe care le traversăm, să instrumentalizăm acest clișeu transformându-l într-un principiu de activitate.

Serviciu guvernamental de identitate și semnătură electronică mobilă (MobiSign), ușor de folosit și absolut gratuit

Igor ARAMĂ | Expert LID Moldova

Activează în domeniul juridic din anul 2014 și este specializat în implementarea și dezvoltarea Guvernării electronice, precum și reformei administrative la nivelul APL și APC. Fiind absolvent al facultății de drept și angajat al Ministerului Afacerilor Interne, Cancelariei de Stat și I.P. Agenția de Guvernare Electronică în calitate de jurist, a acumulat în timpul anilor de studii și de activitate profesională cunoștințe în domeniul jurisprudenței, pe care le pune în practică cu succes.

Pe parcursul activității a fost implicat nemijlocit la elaborarea, promovarea, avizarea și interpretarea actelor normative, documentelor de politici publice, ordinelor și instrucțiunilor de lucru vizavi de implementarea cadrului legal privind serviciile publice oferite de instituțiile statului cetățenilor prin intermediul tehnologiilor electronice și dezvoltarea reformei administrative la nivelul APL și APC.

Context general

În ultimii ani, apariția e-guvernării și a serviciilor electronice a schimbat modul în care instituțiile și agențiile de stat își desfășoară activitatea în coraport cu beneficiarii de servicii publice. Guvernarea bazată pe soluții digitale definește generic utilizarea noilor tehnologii de comunicare și a aplicațiilor informatice de către administrația publică centrală și locală în scopul eficientizării activității personalului administrativ și a creșterii calității serviciilor publice prestate cetățeanului.

Ca rezultat, sistemele și procesele electronice au devenit la fel de importante ca hârtia și cerneala tradiționale. Într-un mediu de hârtie, o semnătură manuală, autorizează și autentifică conținutul unui document, care oferă un nivel de încredere și responsabilitate în desfășurarea activității. Prin urmare, semnăturile electronice extind funcția semnăturilor scrise de mână la documentele electronice, oferind o modalitate pentru ca două părți să-și desfășoare activitatea cu încredere într-un mediu electronic.

Metodele clasice de semnare și autentificare a documentelor au fost înlocuite de adevărate inovații tehnologice. Semnătura electronică este una dintre cele mai eficiente soluții folosite de persoanele fizice și juridice pentru securizarea și autentificarea documentelor. În practică, semnătura electronică oferă confirmarea fermă că un document digital a fost creat de persoana care l-a semnat și că întreg conținutul acestuia nu a fost modificat de la data emiterii sale. În contextul pandemiei de coronavirus, când fluxul de documente transmise electronic a crescut, semnătura electronică a căpătat o însemnătate și mai mare. Metodele tradiționale pentru semnarea și autentificarea documentelor au fost înlocuite rapid de inovații tehnologice menite să ne eficientizeze și să ne înlănească munca și au devenit un ajutor de nădejde pentru orice persoană fizică sau antreprenor care nu vrea să își piardă

timpul stînd la cozi sau lovindu-se de birocrația complicată în interacțiunea cu instituțiile statului, sau cele private.

De fapt, dispunînd de o semnătură electronică, aceasta îți permite să semnezi acte/contracte cu ajutorul unui singur click, să te autentifici în sisteme informaționale de stat, sau să interacționezi cu companii private, bănci, etc., pentru a beneficia de serviciile de care ai nevoie fără a pierde timpul și banii personali pentru deplasarea la instituții și oficiile acestora.

La moment, datele statistice pentru anul 2021 indică faptul că există circa 200 mii de utilizatori activi de semnături electronice, care reprezintă circa 9-10% din populația adultă a Republicii Moldova, ceea ce ne demonstrează că avem o problemă la nivel de stat în implementarea acestui scenariu de semnare a documentelor și de interacțiune la distanță.

Problema reticenței persoanelor fizice și juridice de a utiliza semnătura electronică ține de nivelul scăzut de încredere a acestora față de instrumentele electronice, lipsa cunoștințelor de utilizare, conștientizarea avantajelor și oportunităților oferite de utilizarea semnăturilor electronice, precum și cheltuielile aferente obținerii și utilizării certificatului cheii publice, care este de aproximativ 300 de lei pentru dispozitivul USB specializat în cazul persoanelor fizice și 15 000 de lei anual în cazul persoanelor juridice.

Totodată, în cazul procurării unei cartele SIM cu semnătură integrată de la companiile de telefonie mobilă, prețul standard al unei semnături constituie 3 lei. Astfel, în cele mai dese cazuri, costul de obținere și utilizare a certificatului cheii publice împiedică utilizatorii ocazionali, în special persoanele fizice, să meargă la ghișeu pentru a o obține.

În acest context, Guvernul Republicii Moldova a elaborat Serviciu guvernamental de identitate și semnătură electronică mobilă (MobiSign), ca o soluție pusă la dispoziție cetățenilor și organizațiilor, disponibilă gratuit atât pentru cetățenii din R. Moldova, cât și pentru diaspora, prin care și-a propus rezolvarea problemelor la nivel de țară în partea ce ține de folosirea pe scară largă a serviciilor electronice.

MobiSign este parte componentă a sistemelor informaționale de stat ale Republicii Moldova și are drept scop oferirea unui mecanism eficient, fiabil și modern de identificare electronică pentru autentificarea în cadrul sistemelor informaționale și crearea semnăturilor electronice avansat calificate, prin intermediul aplicației mobile.

Spre deosebire de alte tipuri de semnătură digitală, disponibile pe teritoriul Republicii Moldova, aplicația MobiSign oferă o serie de avantaje semnificative: este gratuită, nu necesită cititoare de carduri, poate fi descărcată direct pe telefon și permite interacțiunea electronică securizată între cetățeni, mediul de afaceri și autoritățile publice.

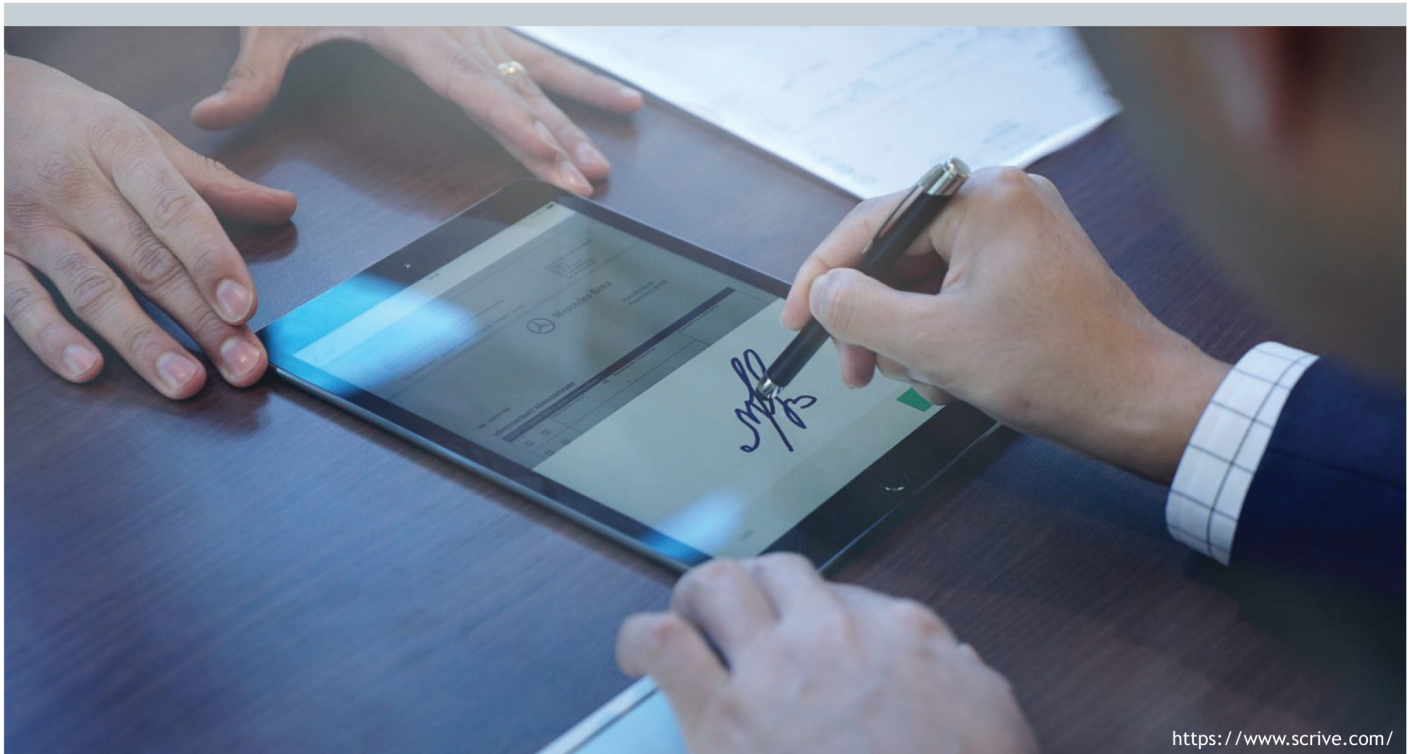
Aspecte normative

În Republica Moldova, cadrul normativ care stabilește regimul juridic al semnăturii electronice și al documentului electronic, inclusiv cerințele principale față de valabilitatea acestora și cerințele principale față de serviciile de certificare este stipulat prin Legea nr.91/2014 privind semnătura electronică și documentul electronic.

De fapt, prin adoptarea legii menționate, a fost transpusă legislația europeană, care se bazează în principal pe Directiva 1999/93/CE și a Consiliului din 13 decembrie 1999 privind un cadru comunitar pentru semnăturile electronice, publicată în Jurnalul Oficial al Comunităților Europene nr.L13 din 19 ianuarie 2000, care stipulează obligații comune pentru furnizorii de servicii de certificare și norme comune privind răspunderea și mecanismele de cooperare pentru a asigura recunoașterea transfrontalieră a semnăturilor și certificatelor în întreaga Comunitate Europeană.

Totodată, în anul 2014 a fost implementat Regulamentul Uniunii Europene privind serviciile de identificare electronică și de încredere pentru tranzacțiile electronice pe piața internă, care are drept scop consolidarea și utilizarea identificării digitale și a semnăturilor în întreaga Uniune Europeană. Esența acestor reglementări ale Uniunii Europene include eliminarea barierelor existente pentru tranzacții electronice sigure, de încredere și ușor de utilizat, precum și potențialul de a permite semnăturilor electronice să atingă cele mai înalte niveluri de securitate.

La data de 18 mai 2022, Guvernul a aprobat Conceptul și Regulamentul privind modul de funcționare și utilizare a serviciului guvernamental de identitate și semnătură electronică mobilă MobiSign, care reprezintă o soluție de identitate electronică bazată pe aplicații mobile și are ca obiectiv principal oferirea instrumentului de autentificare și **semnare a documentelor electronice gratuit**.

<https://www.scrive.com/>

Ce este MobiSign?

Așadar, cu siguranță Serviciului guvernamental de identitate și semnătură electronică mobilă MobiSign, care reprezintă identitatea digitală a persoanei, are aceeași valoare și putere juridică, precum semnătura olografă (de mână), doar că nu necesită prezența persoanei, pierderea de timp și bani.

Cu ajutorul identității electronice MobiSign putem semna documente electronice, declarații etc. sau să întocmim cereri de la distanță pentru anumite servicii, care, în mod obișnuit, sunt accesibile doar prin prezență fizică cu prezentarea unui act de identitate. Identitatea electronică mai este și o confirmare că în fața calculatorului sau telefonului mobil suntem chiar noi.

Prin intermediul acestui serviciu, va fi posibilă autentificarea în sisteme informaționale și semnarea electronică a documentelor electronice și de pe calculator. Pentru aceste activități,

utilizatorul va utiliza dispozitivul mobil pe care este instalată aplicația mobilă corespunzătoare serviciului guvernamental de identitate și semnătură electronică mobilă (MobiSign) împreună cu calculatorul.

Aplicația MobiSign poate fi descărcată și instalată din „Google Play” sau ”App Store”, absolut gratuit.

Un avantaj esențial, este că această semnătură nu necesită utilizarea dispozitivelor fizice specializate (cartelă SIM, dispozitiv USB specializat sau cartelă

criptografică), care presupune costuri de achiziție și probleme logistice legate de depozitarea, transportul și distribuția acestora, în special deoarece acestea sunt realizate într-un mod reglementat. Dispozitivele fizice au, de asemenea, proprietatea de a fi pierdute, uzate sau distruse fizic prin neglijență. În cazul MobiSign este suficient doar telefonul mobil care descarcă aplicația și poate fi folosită cu succes, fără a avea necesitatea de a schimba dispozitivul fizic după o perioadă de timp, sau al returna producătorului dispozitivului. Soluțiile mobile sunt, de asemenea, mai ușor și mai convenabil de utilizat, inclusiv din afara teritoriului Republicii Moldova.

Este necesar de menționat că implementarea serviciului MobiSign, într-un timp foarte scurt va revoluționa domeniul semnăturii electronice și prestatorii de servicii de certificare acreditați în domeniu (I.P. „Serviciul Tehnologia Informației și Securitate Cibernetică”, I.P. „Centrul de Tehnologii Informaționale în Finanțe”, I.M. Orange Moldova S.A., I.M. Moldcell S.A.) vor fi obligați să-și revadă politica de eliberare a semnăturilor electronice, prestând serviciul în mod gratuit. Or, în caz contrar, serviciile oferite de către aceste instituții, companii nu vor mai fi folosite de cetățeni.

Serviciul MobiSign, va fi pus la dispoziția atât cetățenilor și organizațiilor din Republica Moldova, cât și pentru diaspora. De fapt, pentru cetățenii din diaspora, acest serviciu este mult așteptat, deoarece oferă rapiditate și timpimai mici de așteptare. Depunerea unor documente la oficiile consulare și misiunilor diplomatice pentru

a beneficia de un serviciu public, înseamnă, de multe ori, deplasări la distanțe mari, timp pierdut la cozi și ghișee, doar pentru a descoperi ca îți lipsește un act fără de care nu le poți depune. Chiar dacă birocrația poate fi descurajantă, este bine de știut că majoritatea serviciilor pot fi obținute online, de regula pe site-urile oficiale ale oficiile consulare și misiunilor diplomatice. MobiSign va oferi posibilitatea cetățeanului să se deplaseze doar o singură dată la consulat pentru a-și stabili identitatea electronică pentru MobiSign și ulterior poate accesa toate serviciile online, aplicând semnătura electronică direct din telefonul acestuia. Asta înseamnă ca cetățenii vor economisi foarte mult timp și bani, întrucât vor depune documentele semnate electronic în doar câteva minute, din câteva click-uri de mouse.

Cum putem obține MobiSign?

Avînd aplicația mobilă a serviciului MobiSign instalată din „Google Play” sau ”App Store” și datele personale introduse în aceasta, înregistrarea identității utilizatorului pentru serviciul MobiSign are loc prin una din următoarele modalități:

1. *Folosind o altă semnătură electronică, fără necesitatea prezenței fizice:*

Selectează din aplicația mobilă a serviciului MobiSign, modalitatea de înregistrare cu ajutorul altei semnături electronice. Semnează cererea de înregistrare folosind o altă semnătura electronică prin intermediul serviciului MSign. După semnare, scanează sau accesează direct codul QR generat. Urmează instrucțiunile pentru a confirma denumirea dispozitivului mobil, introduce codul PIN și activa la dorință biometria pentru autentificare.

2. *Vizitând un centru multifuncțional al Agenției Servicii Publice sau o misiune diplomatică a Republicii Moldova, vei:*

Prezenta un act de identitate regulatorului pentru a-ți valida identitatea. Semna cererea de înregistrare tipărită și eliberată de către regulator. După confirmarea semnării, vei scana codul QR de pe cerere. În final vei urma instrucțiunile pentru a confirma denumirea dispozitivului mobil, introduce codul PIN și activa la dorință biometria pentru autentificare.

Logica înregistrării inițiale la oficii reiese din necesitatea de verificare a datelor personale ale unui utilizator și confirmarea identității acestuia pentru a efectua procesul de certificare inițială a cheii publice.

Pe viitor se propune a fi regulatori și Centrele unificate de prestări a serviciilor publice din cadrul primăriilor, precum și participanții privați cointeresați (bănci, operatori de telefonie mobilă ect.)

Totodată, soluția nu exclude, de asemenea, posibilitatea de a implementa înregistrarea utilizatorilor la distanță prin mecanisme parțial automatizate sau complet automatizate care ar verifica datele transmise de către solicitantii de semnătură, inclusiv fotografiile și înregistrări video, pe baza înregistrărilor de stat și a altor surse de date de verificare. O astfel de posibilitate va fi evaluată ulterior la un nivel tehnic adecvat pentru a menține un grad ridicat de asigurare a identificării corecte a solicitantului și pentru a preveni o posibilă fraudă în acest proces.

Cum ne autentificăm cu serviciul MobiSign în sisteme informaționale?

Accesezi un serviciu ce necesită autentificare și soliciți autentificarea. Vei fi redirecționat către serviciul MPass. Din soluțiile de autentificare disponibile în cadrul serviciului MPass, scanează codul QR afișat de MobiSign sau apasă pe acesta dacă accesezi direct de pe mobil. Introduci codul PIN sau folosește autentificarea biometrică pentru a confirma autentificarea în aplicația MobiSign. După ce serviciul MobiSign finalizează procesul de autentificare, serviciul MPass primește confirmarea autentificării și vei fi redirecționat la serviciul dorit.

Cum semnăm documente?

Accesînd interfața web a serviciului MSign, scanează codul QR afișat de MobiSign sau apasă pe acesta dacă accesezi direct de pe mobil. Introdu codul PIN pentru aprobarea semnării documentului sau documentelor în aplicația MobiSign. După ce serviciul MobiSign finalizează procesul de semnare, serviciul MSign obține documentele semnate și afișează rezultatul final.

Cum verificăm documentele semnate?

Accesezi serviciul guvernamental MSign (msign.gov.md). Selectează opțiunii „Verifică”. Încarcă unul sau mai multe fișiere spre verificare. Apasă pe „Verifică documentul”. MSign îți va afișa statutul semnăturii, semnatarul și data semnăturii.

Cum migrăm pe alt telefon, dacă îmi schimb telefonul.

Instalezi aplicația MobiSign pe telefonul nou. Vă înregistrați în MobiSign pe telefonul nou semnând cererea cu MobiSign de pe telefonul vechi. Suspendați MobiSign pe telefonul vechi, dacă nu mai aveți nevoie de acesta.

Așadar, este necesar de menționat că *dreptul de utilizare a serviciului va putea fi obținut după confirmarea identității și înregistrarea la operatorii desemnați* pentru certificarea cheii publice din cadrul instituțiilor prestatoare: Centrele multifuncționale ale Agenției Servicii Publice și misiunile diplomatice și oficiile consulare pentru înregistrarea beneficiarilor MobiSign din diasporă. Totodată, nu este exclusă posibilitatea înregistrării utilizatorilor la distanță.

După confirmarea înregistrării, MobiSign poate fi folosit pentru semnare documente electronice în diferite contexte, de la semnare cereri de concedii și contracte, pînă la depuneri cereri la servicii electronice, semnare petiții și eventual vot online. Fiind o semnătură electronică calificată, cu ajutorul MobiSign puteți semna orice document în relații civile, cum ar fi un contract de muncă, cererea de concediu sau o recipisă.

Acest serviciu oferă posibilitatea de autentificare și semnare a documentelor în toate sistemele informaționale integrate cu Serviciul de autentificare și

control al accesului MPass și Serviciul integrat de semnătură electronică MSign (Agenția Servicii Publice, Serviciul Fiscal de Stat, Casa Națională de Asigurări Sociale, MCabinet – unde poți accesa datele tale ca persoană fizică sau ca administrator al unei entități juridice. Fiind gratis și avînd scop de utilizare în masă, MobiSign permite autentificarea sigură a cetățenilor în sisteme medicale, unde aceștia pot accesa date medicale confidențiale sau să se programeze la medic.)

În acest context, putem afirma că tehnologia semnăturii electronice urmează a fi una revoluționară și va fi prezentă în multe domenii ale vieții noastre de zi cu zi. Aceasta va aduce o eficiență mai mare a afacerii și economii de costuri și va fi adoptată din ce în ce mai mult ca instrument de comunicare dintre cetățeni, sectorul privat și autoritățile publice.

Tendențele digitalizării serviciilor publice în Republicii Moldova, duc spre dezvoltarea soluțiilor electronice care le vor înlocui pe cele tradiționale, oferind cetățenilor oportunitatea de a beneficia de servicii digitale eficiente în mod gratuit și în timp redus.

Cu siguranță putem spune că serviciu guvernamental de identitate și semnătură electronică mobilă (MobiSign), va spori accesibilitatea serviciilor electronice, disponibile atât în sectorul public, cât și în sectorul privat, precum și va pune bazele implementării unui vot electronic, inclusiv din diaspora.

„Legea pre-vetting” – un exemplu al puterii sau e un exemplu puternic

Constantin CHILIAN |
Expert LID Moldova

Are o experiență de 8 ani în domeniul juridic. Activitatea a început-o de la funcția de grefier la Judecătoria Chișinău, sediul Râșcani, și a continuat în funcția de asistent judiciar la Curtea Supremă de Justiție. Din anul 2017–2019, a fost membru al Colegiului de redacție al Buletinului Curții Supreme de Justiție. În iunie 2018, a absolvit Programul de leadership pentru tinerii juriști din Republica Moldova (LEAD). Din decembrie 2019, a fost numit în funcția de judecător al Judecătoriei UNGHENI, specializat în cauze civile. În același timp, se ocupă de studierea particularităților jurisprudenței Curții Europene pentru Drepturile Omului și se implică în diverse activități ce țin de sfera justiției.

Procesul de reformare al sistemului judecătoresc a pornit.

Majoritatea parlamentară a adoptat Legea nr. 26 din 10 martie 2022 potrivit căreia se introduce o comisie de evaluare ad-hoc, care va fi responsabilă de verificarea integrității candidaților judecători la

funcțiile administrative în cadrul Consiliului Superior al Magistraturii. *La scurt timp, deși a fost criticată de opoziție, legea a trecut testul constituționalității în fața Curții Constituționale.* Totuși, nu se pune problema în bunele intenții ale unor sau a altor politicieni. Ceea ce contează cu adevărat este mesajul pe care îl transmite politicul pentru generațiile viitoare de magistrați. Or, așa cum declară președintele american Joe Biden - „noi trebuie să conducem lumea nu doar prin exemplul puterii noastre, ci prin puterea exemplului”.

În orice stat, care pretinde că este un „stat de drept”, puterea judecătorească trebuie să fie independentă față de puterea legislativă și cea executivă, fapt care implică libertate față de orice influență care poate fi exercitată de acestea. Din acest motiv, competența de a decide cu privire la numirea, transferul, revocarea din funcție sau aplicarea sancțiunilor disciplinare împotriva judecătorilor revine Consiliului Superior al Magistraturii. La finele anului 2021 și începutul anului 2022, mandatele membrilor Consiliului Superior al Magistraturii erau pe cale să expire, ceea ce impunea obligația constituțională de a fi desfășurate alegerile și numirile în acest organism. Mai exact, pe de o parte, judecătorii urmau să-și aleagă 6 reprezentanți din rândul lor. Pe de altă parte, Parlamentul trebuia să numească 6 persoane, selectate prin concurs, în baza unei proceduri transparente, în bază de merit, cu votul a trei cincimi din deputații aleși.

Prin urmare, autoritățile publice și-au propus să evalueze candidații înainte de a fi aleși și numiți funcție de către o comisie specială extraordinară. La modul practic, Parlamentul a constituit o comisie formată din 6 membri, după cum urmează: (i) 2 numiți de majoritatea parlamentară; (ii) 1 numit de opoziția parlamentară; (iii) 3 membri numiți la propunerea partenerilor de dezvoltare, aprobați cu votul a ⅔ din deputați (61 din 101).

Cu toate acestea, în avizul nr. 1069/2021 din 13 decembrie 2021, Comisia de la Veneția a avertizat că urgența problemei nu justifică lipsa de consultare a părților interesate, în special a celor esențiale, cum

<https://www.bizlaw.md/>

ar fi Consiliul Superior al Magistraturii. Comisia a reamintit că o consultare semnificativă a opoziției și a părților interesate este un element-cheie în procesul democratic de legiferare. Consultări adecvate ar trebui să aibă loc înainte de adoptarea finală a acestei legi.

De aceeași părere a fost și ex – președintele Curții Constituționale Alexandru Tănase care a declarat într-o emisiune recentă că – „Reforme de acest tip, de regulă, dau rezultat doar atunci când există un consens general în implementarea lor. Atunci când ele sunt impuse prin majoritatea de voturi, aceste reforme nu dau niciun fel de rezultat și nu sunt durabile. (...)”.

Contrar acestor recomandări, proiectul de lege enunțat mai sus a fost votat în lectură finală cu 54 de voturi ai majorității parlamentare, iar 20 de deputați din opoziție au votat împotriva. La reexaminarea legii, aceasta a fost votată cu 56 de voturi, iar opoziția nu a participat în ședința plenară a Parlamentului. În rezultat, legea a fost contestată la Curtea Constituțională, printre altele, fiind contestată prin prisma lipsei consensului pe marginea conceptului de evaluare de mai sus. În orice caz, obiecțiile respective au rămas fără un răspuns clar din partea autorității constituționale.

În continuare, Comisia de la Veneția a precizat că, în ultimă instanță, ține de competența autorităților moldovenești să decidă dacă situația existentă în sistemul judiciar din Moldova creează o bază suficientă pentru a supune membrii Consiliului Superior

al Magistraturii unor evaluări extraordinare de integritate.

În Nota informativă al legii discutate se subliniază că procedura impusă „este o condiție esențială pentru creșterea încrederii societății în sistemul judiciar, precum și pentru buna funcționare a acestor instituții”. Mai exact, puterea executivă a folosit numai argumente politice pentru a interveni în activitatea puterii judecătorești.

Cu mult înainte, în anul 2012, autoritățile și-au propus să lichideze judecătoriile specializate, indicând în nota informativă a legii că „din considerentul că judecătoriile specializate și-au demonstrat în timp ineficiența și lipsa unei justificări logice”, precum și ca o măsură de „luptă cu judecătorii corupți”.

În cazul menționat, potrivit punctului 57 - 59, 60 din hotărârea nr. 3 din februarie 2012, Curtea Constituțională a menționat „argumentul privind ineficiența instanțelor specializate nu se bazează pe studii complexe, care să conțină concluzii concrete și convingătoare, realizate cu concursul organului de autoadministrare judecătorească și organului suprem al puterii judecătorești. Analizând argumentele care au servit drept temei pentru adoptarea legii contestate, Curtea menționează că lupta cu corupția este o obligație a statului și este pusă în sarcina organelor abilitate cu astfel de competențe. În diferite perioade gradul de percepere a corupției este diferit. În același

timp, Curtea reiterează că sunt inadmisibile orice declarații publice (sau făcute în alt mod), deoarece ele ar putea suscita o percepție denaturată a activității judecătorilor vizați, precum și a activității întregului corp judecătoresc, fapt inacceptabil într-o societate democratică, mai ales când aceste declarații, lipsite de suport factologic, emană de la puterile statului. Pe cale de consecință, la acel moment, Curtea Constituțională a constatat lipsă de consecutivitate în procesul de reformare al sistemului judecătoresc, discrepanța, neargumentare juridică, științifică, statistică, practică etc. a propunerilor, ceea ce a condus la declararea neconstituțională a inițiativei politicului de a interveni în activitatea puterii judecătorești.

Din această perspectivă, avertizarea Comisiei de la Veneția precum că „Nota informativă nu oferă niciun motiv pentru crearea unui astfel de mecanism extra-judiciar” (punctul 22 din aviz) urma a fi privită și analizată mult mai atent. Aceași Comisie a precizat că cerința propusă de autorități care implică faptul că „judecătorii și/sau sistemul judiciar în sine nu pot fi de încredere **este arbitrară și ar trebui respinsă**” (a se vedea punctul 22 din aviz).

În această ordine de idei, există pericolul că principiul independenței sistemului judecătoresc va avea mai mult un caracter iluzoriu și teoretic pe viitor. De fapt, metoda propusă, fără un consens politic și substrat factologic, permite intervenția discreționară și necontrolată a unui organ din afara puterii judecătorești în activitatea justiției, ceea ce este inadmisibil și contrar Constituției.

Este foarte elocvent cazul introducerii unei comisii instituite de Ministerul Justiției în procesul de numire în funcție a Procurorului General, care a fost declarată neconstituțională la 21 mai 2020. Curtea Constituțională a observat că articolul 125 alin.(1) din Constituție prevede explicit subiectele cu atribuții decizionale în procesul de numire a Procurorului General, acestea fiind Consiliul Superior al Procurorilor și Președintele Republicii Moldova. Orice redistribuire a competențelor de luare a deciziilor care afectează în mod substanțial mandatul constituțional al unei autorități pretinde un amendament constituțional. În sens contrar, va fi compromis scopul creării unei asemenea autorități la nivel constituțional.

Revenind la Consiliul Superior al Magistraturii, Constituția îi oferă rolul central și de garant al independenței sistemului judecătoresc. Din aceste raționamente, Constituția Republicii Moldova a fost revizuită la 1 aprilie 2022, iar noile reglementări au modificat

distribuirea numărului membrilor Consiliului Superior al Magistraturii între judecători și non-judecători (i.e. câte 6 membri). Curtea Constituțională a reținut că proiectul respectă un echilibru între condiția asigurării independenței judecătorilor și condiția evitării autoguvernării corporatiste în cadrul Consiliului Superior al Magistraturii (avizul nr. 2 din 3 decembrie 2020).

Astfel, art. 122 din Constituție prevede în mod foarte clar că 6 judecători sunt aleși de Adunarea Generală a Judecătorilor, reprezentând toate nivelurile instanțelor judecătorești. De altfel, Comisia de la Veneția a declarat că standardele internaționale în această privință sunt bine stabilite și destul de clare: membrii judecători ai Consiliilor Judiciare ar trebui să fie aleși de către colegii lor.

Totuși, în cazul modificărilor legislative, alegerile „efective” vor fi efectuate mai întâi de către o comisie creată ad-hoc, care va decide cine merită să fie candidat în funcția de membru al Consiliului Superior al Magistraturii. Cu alte cuvinte, 5 din 6 membri ai comisiei respective au fost numiți de către majoritatea parlamentară, fără susținerea opoziției. După cum Curtea Europeană a Drepturilor Omului a remarcat adesea, dincolo de subtilitățile oricărui text legislativ sau aranjamente instituționale, independența unui organism decizional este, în ultimă instanță, „o stare de spirit”. Ca atare, va fi extrem de dificil pentru orice candidat să furnizeze „dovezi concrete” de părtinire sau lipsă de independență, dacă va ridica pretenții de asemenea natură.

Într-o altă ordine de idei, ex – președintele Curții Constituționale Alexandru Tănase a declarat într-o emisiune publică că „Metodele folosite de actual Guvern în reformarea justiției comportă un risc enorm. Asta înseamnă că viitorul Guvern care va veni, va putea folosi „aceleași metode extraordinare” pentru a remodela justiția după placul lor. (...); Trebuie create mecanisme pe care am fi vrut ca cineva să le aplice atât și împotriva noastră, nu doar împotriva dușmanilor (...).”

Indiferent de problemele ridicate în prezentul articol, este important ca orice intenție de a îmbunătăți sistemul judecătoresc să fie un exemplu pentru viitoarele generații. Acest exemplu trebuie să aibă puterea și greutatea de a convinge că reforma este una credibilă și durabilă. Eșecul de a transmite un asemenea mesaj ar risca să devină un precedent periculos care ar permite puterii executive sau legislative să intervină inadmisibil, de fiecare dată, în înfăptuirea actului de justiție.

Dezvoltarea sectorului de economie verde: Instrument de impulsionare a dezvoltării acestui sector în Republica Moldova

Nicolae ARNAUT | Expert LID Moldova

Expert Integritate Europeană, Politica de Vecinătate a Uniunii Europene, Relația Rusia-UE. Doctorand în cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative (SNSPA) din București, master în economie, Academia de Studii Economice din Moldova. Consultant/expert independent în cadrul proiectelor Consiliului European, Națiunile Unite, Banca Mondială, ENEMO.

Procesul Conceptul de „Economie verde” este intens dezbătut în ultimele decenii deoarece este considerat a fi esențial pentru viitorul economiei mondiale. Prin acest concept se urmărește a se găsi soluții concrete și eficiente cu aplicabilitate

în problematica internațională a dezvoltării mediului ca urmare a problemelor masive generate de crizele multiple ce nu își mai găsesc rezolvarea. Comunitatea internațională, încearcă găsirea unor alternative pe termen lung cu scopul de a îmbunătăți calitatea vieții și a combate sărăcia populației la nivel mondial.

În Republica Moldova conceptul de „Economie verde” este promovat ca model de dezvoltare socială și economică, care trebuie să rezulte în asigurarea unei creșteri economice durabile, îmbunătățirea bunăstării și a echității sociale. În același timp o astfel de economie este orientată spre reducerea emisiilor de carbon, asigurând o eficiență din punctul de vedere al resurselor și social incluzivă, cu reducerea semnificativă a riscurilor pentru mediu și a impactului asupra sănătății populației.

Astfel literatura de specialitate definește o economie verde ca fiind bazată pe șase sectoare principale:

1. energie regenerabilă (solară, eoliană etc);
2. construcții „verzi” (ex. construcții LEED – Leadership in Energy and Environmental Design);
3. combustibili alternativi (vehicule electrice sau hibride etc);
4. managementul apei (epurarea apelor, sisteme de colectare a apei de ploaie etc);
5. managementul deșeurilor (reciclare etc);
6. managementul teritorial (incluzând agricultura organică, conservarea habitatului, împăduriri la nivel urban-parcuri, reimpăduriri și stabilizarea terenurilor).¹

¹ Natalia Vukovic, Vladimir Pobedinsky, *A Study on Green Economy Indicators and Modeling: Russian Context*, file:///C:/Users/Asus/Downloads/sustainability-11-04629.pdf, (accesat online pe 12.01.2022).

Cadrul instituțional și normativ de reglementare pentru politica de “Economie Verde”

Pactul verde european, lansat de Comisia Europeană, și-a propus câteva obiective ambițioase pentru a contracara poluarea și schimbarea climatică. În cadrul Pactului, a fost propusă și strategia Farm to Fork – Din fermă la consumator, care stipulează o serie de indicatori ce urmează a fi atinși:

- 25% din agricultura europeană să fie organică;
- reducerea utilizării de pesticide cu 50% până în 2030;
- reducerea utilizării de îngrășăminte chimice cu până la 20% până în 2030;
- reducerea pierderii de nutrienți din sol cu până la 50%;
- reducerea utilizării de substanțe anti-microbiene cu 50% (antibiotice) tot până în 2030.²

Prin semnarea Acordului de Asocieră cu Uniunea Europeană în 2014, Republica Moldova sa angajat să armonizeze și să alinieze legislația națională la cea europeană și să asigure integrarea prevederilor de protecție a mediului, utilizarea rațională a resurselor și eficiență energetică, în toate sectoarele economiei naționale și ale vieții sociale.

Ca parte a asumării angajamentelor Republicii Moldova față de partenerii de dezvoltare ai țării din exterior se urmărește expres asigurarea dezvoltării durabile și promovarea economiei verzi în țara noastră.

În ultimii ani Republica Moldova în scopul dezvoltării sectorului sus menționat a aderat la programe și platforme internaționale în domeniul economiei verzi, precum Programul „Ecologizarea economiei în Vecinătatea Estică”, Parteneriatul Estic (Greening economies in the Eastern Neighbourhood Countries, EaP Green Programme), Platforma pentru Industria Verde.

La nivel de cadru instituțional și reglementare normativă, Republica Moldova a realizat îmbunătățiri marcante în special prin adoptarea:

- Strategiei Naționale de Dezvoltare Moldova-2020;
- Strategia de mediu 2014-2023;
- Foaia de parcurs pentru promovarea economiei verzi;
- Strategia de dezvoltare a agriculturii 2013-2020;³

Pentru perioada urmatore se planifică actualizarea și revizuirea programului de promovare a Economiei Verzi în Republica Moldova (2018-2020) ce include perioada 2022-2027, în conformitate cu prevederile Pactului Verde European și Planul de acțiune pentru economia circulară etc.⁴

Dezvoltarea proiectului cu privire la Strategia Națională de Dezvoltare Moldova 2030 (proiect) ca document de viziune strategică, include și aspectul de economia durabilă și incluzivă prin integrarea principiilor protecției mediului, dezvoltării durabile și dezvoltării economice verzi, adaptării la schimbările climatice în toate sectoarele economiei naționale.⁵

De asemenea se va asigura continuitatea ce ține de suportul la nivel de consiliere din partea UE, (EUHL Adviser on green transition) început în Republica Moldova în aprilie 2021 în vederea promovării unei tranziții verzi a Republicii Moldova.⁶

De ce este important ca Moldova să promoveze principiile economiei verzi?

Sub aspect comparativ pentru perioada 2016-2020, Republica Moldova a realizat progrese moderate în dezvoltarea în continuare a unui mediu de afaceri mai prielnic pentru IMM-uri. Moldova a avansat în implementarea Strategiei de dezvoltare a IMM pentru anii 2016-2020, cu progres moderat în activitățile inovatoare ale IMM-urilor și tranziția acestora la economia verde. Totuși anumite progrese înregistrate

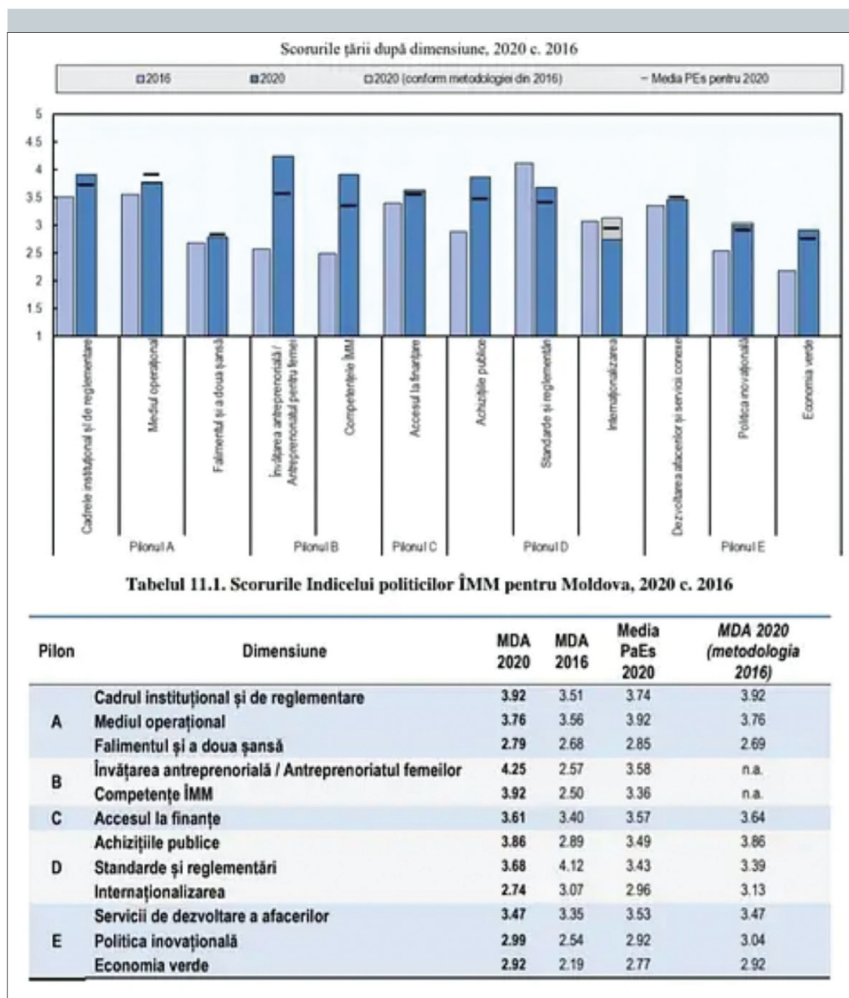
² Ana-Maria STANCU, *Noile tehnologii și tranziția digitală în agricultură*, http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2022/03/Policy-brief_agricultura_martie-2022_final.pdf?fbclid=IwAR3mqg8oTcl-yA5c5ytNtG0p3_A9F5GLZ8q0Wd4GGhOmodvUghlfPI3Fv0, (accesat online pe 03.05.2022).

³ Economia verde în Republica Moldova: perspective de dezvoltare = Зелёная экономика в Республике Молдова: перспективы развития / Proiectul „Consolidarea guvernării participative prin dezvoltarea OSCurilor”, pag 8, https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00N3C5.pdf, (accesat online pe 13.01.2022).

⁴ Ministerul Mediului al Republicii Moldova, *O Agendă verde pentru viitorul Summit al Parteneriatului Estic*, <https://mediu.gov.md/ro/content/3600>, (accesat online pe 14.01.2022).

⁵ Ibid.

⁶ Ibid.

Scorurile Indicelui politicilor IMM pentru Moldova⁷

la capitolul economia verde indică importanța acestui sector ca soluție de viitor pentru Republica Moldova.

În contextul crizei pandemice și economice cauzate de COVID-19, sa conștientizat faptul că trecerea la o economie verde vine ca o soluție care va genera oportunități economice majore. Procesul de „Înverzire” a economiei este un nou motor de creștere, un generator de locuri de muncă decente și o strategie vitală pentru eliminarea sărăciei.⁸

locale, IMM, cetățenii) de campanii de conștientizare a importanței acestui fenomen, cât și de oferirea de soluții oportune și aplicabile.

De exemplu, pentru a implementa economia verde în fiecare stat, este nevoie de implicarea profundă a consumatorilor și a mediului de afaceri, alături de implementarea cadrului principal de măsuri propuse și adoptate la nivelul organismelor de conducere naționale și internaționale.¹¹

Acest proces poate transforma multe provocări în oportunități economice și poate preveni impacturile negative asupra mediului. De asemenea, economia verde va stimula creșterea economică și a numărului de locuri de muncă în sectorul de mediu, care necesită competențe specifice legate de mediu.⁹

Dezvoltarea clusterelor ca vectori ai competitivității economice verzi, digitale și reziliente în cadrul unei economii circulare este un model de succes prin care Republica Moldova cu suportul Uniunii Europene își dorește impulsionează activității economice.

Crearea clusterelor în orașele Cahul și Ungheni este un prim pas constituind un instrument tangibil pentru stimularea redresării economice și îmbunătățirea mediului de afaceri cu obiectivul final de a asigura o dezvoltare economică ecologică și de lungă durată.¹⁰

În loc de concluzii...

Este primordial de înțeles faptul că pentru a implementa politicile asociate cu “Economia Verde” este nevoie în primul rând de un efort comun al tuturor (instituțiilor de stat, autorități

⁷ OECD et al. (2020), *SME Policy Index: Eastern Partner Countries 2020: Assessing the Implementation of the Small Business Act for Europe*, SME Policy Index, European Union, Brussels/OECD Publishing, Paris, pag.6, <https://www.oecd.org/global-relations/SMEPI-EaP-2020-Moldova.pdf>, (accesat online pe 13.01.2022).

⁸ *Economia verde în Republica Moldova: perspective de dezvoltare = Зелёная экономика в Республике*, op.cit, pag. 5.

⁹ Ibid.

¹⁰ UNDP, International SME Conference, “Clusters as drivers of resilient, digital and green economic competitiveness”, 7-8 december, 2021. <https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/presscenter/pressreleases/2021/cluster-eu4moldova-pnud.html>, (accesat online pe 16.01.2022).

¹¹ Alina-Mihaela BABONEA, Radu-Marcel JOIA, Trecerea la o „Economie Verde” – o provocare și o soluție pentru economia mondială în contextul crizelor multiple, București, http://store.ectap.ro/articole/788_ro.pdf, (accesat online pe 16.01.2022).

<https://business-reporter.co.uk/>

Trebuie să se înțeleagă faptul că este prioritară utilizarea durabilă a resurselor, mai ales având în vedere schimbările climatice din ultimele decenii. Eradicarea sărăciei este strâns legată de gestionarea durabilă a resurselor naturale, deoarece populația săracă își asigură mijloacele de existență prin dependența de resursele naturale.¹²

În acest context obiectivele statului politicile asociate cu "Economia Verde" trebuie pe termen lung să rezolve următoarele probleme:

- securitatea alimentară;
- bunăstarea și sănătatea populației pe termen lung;
- schimbările climatice și efectele acestora;
- dezvoltarea economică;
- eliminarea sărăciei.¹³

Cum impulsionăm dezvoltarea sectorului de "Economie Verde"

- **La nivel de cadrul de politici** este necesară revizuirea experienței anterioare și concentrarea pe dezvoltarea unor politici pentru realizarea creșterii economice verzi conform obiectivelor și priorităților Pactului Verde European. De asemenea completarea cadrului de recomandări de politici, reglementări și practici de afaceri pentru a ajuta Republica Moldova să adopte un model verde de dezvoltare durabilă prin competitivitate,

atractivitatea investițională și durabilitatea afacerii.

- **La nivel de implementare a programelor** este primordial de asigurat continuitatea programului EU4Moldova: Regiuni- cheie la nivel local. Extinderea dezvoltării clusterelor la nivel național după modelul clusterelor din Cahul și Ungheni ca model eficient pentru stimularea redresării economice și îmbunătățirea mediului de afaceri cu obiectivul final de a asigura o dezvoltare economică ecologică de lungă durată.
- **La nivel de sensibilizare și aplicabilitate** prin asigurarea consolidării și cooperării între mediul academic cu sectorul privat și public prin proiecte comune ce țin de economia verde. Organizarea de campanii de conștientizare a importanței acestui fenomen, cât și de oferirea de soluții oportune și aplicabile cum ar fi:
 - stimularea transportului ecologic (trotinete electrice) în Chișinău, Orhei, Bălți etc.,
 - reutilizarea bateriilor mașinilor electrice,
 - transformarea deșeurilor alimentare în fertilizanți ai solului,
 - testarea sistemului serie-paralel pentru calculul consumului individual de căldură și optimizarea distribuției căldurii în sistemele de încălzire verticală dintr-o clădire.

¹²Ibid.

¹³Ibid.

10 rezoluții pentru digitalizare în 2022

Nicoleta COLOMEET |
Expert LID Moldova

Este Product Marketing Manager licențiat și activează în calitate de manager de operațiuni de design și strategie de brand și produs în cadrul unei companii canadiene. Dispune de o vastă experiență în dezvoltarea produselor digitale B2B și B2C, coordonând peste 4 ani un departament de designeri de produs, marketeri și specialiști în dezvoltare de concepte în cadrul unei companii fintech.

A fost parte din echipa care a pus bazele și a lansat primul portofel electronic licențiat din Moldova – Paynet, unde a conlucrat la definirea produsului, a coordonat dezvoltarea designului și a gestionat campania de lansare.

Prima săptămână a noului an a adus cel puțin 2 noutăți la capitolul servicii digitale locale – Agenția Servicii Publice și Serviciul Fiscal de Stat și-au actualizat site-urile de bază. Îmbunătățirile cosmetice și de experiență sunt binevenite, dar par să rămână superficiale și slab comunicate.

Actuala guvernare, cât și legislativul, și-au propus planuri mari pe mai multe dimensiuni, una dintre care fiind parcursul de digitalizare al serviciilor publice. De la debirocratizare, renunțare la redundanțe, și până la

introducerea de servicii noi – ambițiile sunt cel puțin laudabile.

Examinând însă starea de fapt, nu putem privi cu entuziasm spre viitor fără a atrage atenția la cel puțin câteva dintre neajunsurile de UX (user experience – experiența utilizatorilor) ale implementărilor curente. Pentru a le oferi un caracter constructiv și motivant, le vom formula sub forma de rezoluții pe care ni le dorim pentru Digitalizare în 2022.

NB: “New year resolutions” – o tradiție din vest care presupune o promisiune făcută în primul rând propriei persoane de a continua practici bune pornite în anul precedent, să renunțe la o trăsătură sau comportament inoportun, sau alte metode de a-și îmbunătăți viața în noul an.

Implementarea certificatelor SSL

De la ASP și până la anumite servicii din gestiunea și subordinea SFS – multe dintre agențiile prestatoare de servicii electronice se fac culpabile de lipsa certificatelor SSL, ori în existența acestora, a lipsei de redirecționare spre protocolul securizat al paginilor web.

În termeni simpli, lipsa acestora, identificată prin faptul că linkul de bază conține prefixul `http//` în loc de `https//`, dar și lipsa unei lăcăți sau mențiunea de “not secure” în bara de adresă a browserului, denotă că din perspectiva accesului web, portalurile nu au o identitate ce poate fi verificată (certificatul SSL), iar comunicarea are loc în formă neprotejată/necriptată.

Câteva exemple unde fie lipsește certificatul, ori nu este implementată redirecționarea către `https`:

- <http://www.asp.gov.md>
- <http://e-services.md>
- <http://www.e-extras.cis.gov.md/service/e-extras>
- <http://arhiva.gov.md>

Dincolo de problema de imagine, această scăpare creează impedimente la nivel de căutare și accesare. Motoarele de căutare nu dau preferință site-urilor calificate drept nesigure, iar browserele (punctele de acces) pot refuza complet accesul utilizatorului spre astfel de site-uri.

Soluția e simplă – checklist de confirmare înainte de lansare a unui portal sau site, reînnoire automatizată a certificatelor curente, implementarea instrumentelor de înștiințare a persoanelor responsabile în cazul expirării certificatelor curente.

Îmbunătățirea procesului de introducere și colectare a datelor

Majoritatea modulelor de introducere a datelor, în majoritatea sistemelor electronice locale, sunt cel puțin rudimentare. Având câmpuri organizate în ordine ineficientă, fără ghidare vizavi de așteptări și formatul permis de date, și uneori cu etichetare greșită a câmpurilor – procesul de introducere a datelor devine adesea o provocare frustrantă.

Un exemplu elocvent în acest sens este procesul de programare la examenul auto prin intermediul serviciului ASP – unde abia după introducerea tuturor datelor personale, utilizatorul este informat despre indisponibilitatea datelor pentru programare. Un faux pas grav la nivel de UX. Această lacună ușor poate fi rezolvată prin publicare unui calendar de disponibilitate din start, pentru ca după ce își alege dată și ora convenabile, utilizatorul să introducă celelalte date pentru finalizarea programării.

Și acesta este doar unul dintre puținele exemple de îmbunătățiri. Câmpurile de selecție (dropdowns) tot pot fi îmbunătățite prin introducerea opțiunilor de căutare pentru cele care reflectă mai mult de 8 opțiuni, ușurând viața utilizatorului care nu va mai trebui să caute la infinit în liste lungi orașul sau serviciul dorit – spre exemplu atunci când selectează localitatea sau orașul.

O regulă simplă de UX spune că orice solicitare de date din partea unui utilizator trebuie să fie motivată și ghidată – cu toată informația relevantă oferită din start, pentru a nu impune utilizatorul să introducă informații irelevante o dată în plus.

Arhitectura informației

Orice sistem trebuie să aibă la bază o arhitectură definită. Așa cum bazele de date sunt arhitecturate, felul în care informația este prezentată utilizatorului trebuie să fie organizată clar, concis și într-o manieră relevantă.

Organizarea și accesarea informației trebuie să corespundă câtorva criterii elementare și să răspundă la următoarele întrebări:

1. Localizabilă: poate utilizatorul identifica ușor informația?
2. Accesibilă: poate fi informația ușor accesată (fie prin autoscroll, sau dropdown, pop-up sau deschidere în filă nouă)?
3. Clară: este informația și felul în care e relatată ușor perceptibilă publicului țintă? Trebuie să recunoaștem că de cele mai multe ori nu
4. Comunicare eficientă: sistemul sau interfața comunică cu utilizatorul clar și eficient; statutele sunt vizibile, și ușor de înțeles; mesajele sunt relevante contextului? Poate utilizatorul să repare eroare independent, dar și mai important, să prevină erorile?
5. Utilă: este informația capabilă să producă rezultatul scontat sau dorit? Este utilizatorul ghidat spre următorul pas?
6. Credibilă: este informația oferită completă, actuală și răspunde necesităților utilizatorului?
7. Controlabilă: este sistemul capabil să se adapteze la o cerință? Erorile sunt anticipate?
8. Valoroasă: este informația oferită și pusă în prim plan utilă și răspunde așteptărilor pe care le are utilizatorul?
9. Memorabilă: este informația ușor de deprins și memorat, poate utilizatorul reveni oricând ulterior pentru a o accesa cu ușurință?
10. Satisfăcătoare: este interacțiunea cu informația plăcută, facilă și lipsită de frustrări?

Atunci când sistemele vor reuși în proporție de cel puțin 60% să răspundă satisfăcător la aceste întrebări, implementările vor putea fi catalogate cu potențial succes pentru utilizatori. Din păcate, chiar și cu site-uri actualizate, portalurile eșuează la acest aspect.

SEO și indexare pe motoarele de căutare

SEO nu este un cuvânt de trend în marketingul digital, ci o necesitate pentru orice produs lansat în spațiul web. Majoritatea site-urilor și portalurilor de servicii publice nu corespund cerințelor minime SEO, iar asta este o problemă pentru că atunci când acestea nu se indexează, sunt mai greu de descoperit și respectiv eșuează în a servi publicul țintă care efectiv nu le poate găsi.

De la titlurile paginilor, la headinguri și cuvinte cheie – și până la viteza de încărcare, fișiere robots.txt și site

map-uri – o mulțime de lucruri pot îmbunătăți atât poziția site-urilor, cât și experiența nemijlocită a utilizatorilor.

Fiecare serviciu este încurajat să își facă un audit al resurselor oferite, și să identifice care sunt punctele ce necesită îmbunătățiri la acest capitol. Este un lucru care poate fi rezolvat ușor, utilizând resurse web disponibile gratuit, iar implementarea corectărilor nu ar trebuie să dureze mai mult de câteva săptămâni.

Conținut și comunicare

Produsele și serviciile sunt făcute de către oameni și pentru oameni, respectiv acestea trebuie să comunice într-un limbaj eficient și accesibil. Aici iarăși mai toate serviciile eșuează, căzând în plasa comunicării extra protocolare și uitând că de fapt se adresează publicului larg – care are nevoie de limbaj simplu și concis.

Aici intervine conceptul de UX Writing – care este o necesitate și cu implementare corectă contribuie la interacțiuni satisfăcătoare pentru utilizatori. Câteva reguli de bază în crearea textelor și cuvintelor cu care va interacționa utilizatorul, de la titluri, mesaje informative și până la butoane de acțiune:

1. Denumiri clare – nomenclatorul de denumiri și titluri este adesea confuz pentru cetățenii de rând, bulversându-i sau stresându-i. Dacă se insistă pe utilizarea termenilor tehnici sau de cod ai agențiilor, aceștia trebuie să fie însoțiți și de mesaje explicative.
2. Axare pe scop – orice interacțiune trebuie să aibă un scop, să ducă utilizatorul spre un rezultat; dacă scopul lipsește, atunci această informație sau pagină nu este relevantă utilizatorului (revenim la arhitectura informației)
3. Fixare pe emoții și conexiune – sistemele trebuie să fie umane și să comunice cu persoanele; simplul “Eroare [cod]” (cum e din păcate adesea implementat mai pe toate sistemele noastre, și nu oferă informație care să conducă utilizatorul spre acțiuni de remediere) poate fi înlocuit cu “Ne pare rău, ceva nu a mers bine. Încearcă [potențială soluție]”;

Mai mult, nimeni nu a zis că sistemul nu poate fi plăcut și nu trebuie să îți zică “Salut” sau “Bun venit” la accesare, iar cei care continuă să creadă că sistemele guvernamentale trebuie să fie reci la interacțiunea cu cetățenii ar trebui să

regândească raportul de interacțiune dintre stat și cetățeni

4. Simplu și scurt – nu credem că e cazul să continuăm
5. Proactiv – cel mai bun mesaj de eroare, e lipsa mesajului de eroare, respectiv sistemul trebuie să prevină și să informeze utilizatorul eficient încă din momentul citirii și până la acțiune despre tot ce se cere din partea lui pentru un rezultat favorabil

În același timp e important să fie stabilită o ierarhie de nomenclator și denumiri, iar agențiile să colaboreze între ele pentru a se asigura că nu există ambiguitate și neclaritate între serviciile pe care le prestează și felul în care acestea sunt denumite.

Traduceri eficiente

Deși ar putea fi parte integrantă a conținutului și comunicării, totuși vom puncta separat acest capitol. Într-un stat care prestează servicii cel puțin pentru vorbitorii a 2 limbi, ar fi binevenit ca serviciile să fie traduse și disponibile în egală măsură.

Un alt aspect este cel ce vizează intercalarea limbilor în mesaje. Fie la nivel de eroare, sau la nivel de informație, observăm adesea mesaje chiar și în engleză, probabil mesaje implicite setate de furnizori, care fac puțin în ajută sau ghida utilizatorii de servicii.

În esență, serviciile nu trebuie să uite de componenta de “true localization” și să se asigure că traducerile sunt implementate eficient și corect.

Gramatica, ortografia și morfologia

O altă parte integrantă a comunicării, care totuși se cere a fi menționată separat.

A comunica simplu și lejer, nu înseamnă a comunica prost sau incorect.

De la exemple precum “femenin” și “cetățian”, multe dintre serviciile publice digitale sunt presărate greșeli.

Un prim pas spre comunicare eficientă, este o comunicare corectă – iată de ce este important ca cei care scriu și ulterior verifică comunicarea și mesajele să se asigure că acestea sunt scrise și formate corect, respectând normele dictate de limba în care sunt scrise.

O mai bună integrare și interoperabilitate între portaluri și sisteme

Aici putem menționa Portalul Cetățeanului, drept exemplu. Un serviciu reușit pe foarte multe aspecte, care însă nu pare a fi complet integrat cu serviciile conexe la care face referință. Spre exemplu, pentru a plăti o datorie fiscală, portalul face trimitere spre o pagină simplă la SFS sau MPay, unde utilizatorul nu este ghidat spre ce ar trebui să facă în continuare.

Un alt aspect demn de menționat este că bazele de date nu se actualizează în regim online automat, și nici la actualizare manuală. Astfel, în cazul în care unui utilizator îi reușește să efectueze achitarea sau o acțiune de modificare a unui statut, confirmarea despre schimbarea statutului nu este imediat disponibilă, creându-se necesitatea de revenire ulterioară pentru a verifica finalitatea sau aplicarea acțiunii.

Un alt exemplu este depunerea declarației pe venit. Deși SFS dispune de toate informațiile cu privire la veniturile legale ale cetățenilor, accesibile și pe CNAS, la depunerea declarației de venit, solicită introducerea manuală a veniturilor, or pentru declarația automată – nu permite corectarea datelor. Aceste limitări probabil pot fi calificate drept un punct de control al veridicității datelor, însă sistemul ar putea reflecta datele disponibile și permite utilizatorilor să facă corectări acolo unde este cazul.

Din păcate, aici statul eșuează să reducă volumul birocratic și de hârtie necesar pentru a interacționa și a prezenta informațiile de care acesta deja dispune.

Aceste lacune sunt resimțite nu doar la nivelul utilizatorilor persoane fizice. Despre necesitatea integrării cu serviciile statului ne-au vorbit anterior și reprezentanții APL-urilor, în cadrul workshopului Crearea și Lansarea Comunității Candidaților Independenți Locali (CLIC), organizat în perioada 4-5 decembrie 2021.

Actualizarea la zi a informației și a datelor

Un punct din Arhitectura informației mult prea necesar pentru a nu fi menționat încă o dată. Este clar că serviciile digitale odată lansate nu sunt gestionate continuu de către o echipă dedicată, altfel datele și sistemele ar fi actualizate acolo unde este cazul, și ar fi create linkuri și căi de accesare a informației relevante la zi.

Odată lansată informația în spațiul public, aceasta trebuie să fie accesibilă pe toate portalurile relevante. De prea multe ori auzim de inițiative lansate de la știri sau de pe paginile guvernanților, fără însă ca acestea să fie cu adevărat disponibile și accesibile pe resursele relevante.

Un alt aspect este cel al gestionării sursei primare de informație. Adesea observăm cum aceeași informație este prezentată pe mai multe portaluri, pentru ca ulterior, atunci când suferă actualizări, acestea să nu fie aplicate uniform. Respectiv, ajungem să avem informații și servicii fie disonante, fie indisponibile.

Aceasta este o lacună de întreținere a serviciilor, o necesitate pe care sperăm că autoritățile o vor conștientiza și vor aloca resurse stabile pentru a o rezolva.

O singură cale de acces

Avem prea multe portaluri și ne lipsește un punct comun de acces spre acestea – o stație de pornire.

Site-ul Agenției de Guvernare Electronică pare să vrea a fi acest punct comun, însă nici acesta nu pare a fi actualizat eficient. Cu un subsol cu linkuri și adrese doar spre anumite portaluri, dar nu și spre altele, nu este clară care este până la urmă menirea acestuia. Unde mai pui că și pare să intre în conflict, din perspectiva unui cetățean, cu Portalul Serviciilor Publice.

Nu este de datoria cetățeanului să urmărească și să țină cont de toate ramificațiile de servicii digitale și să încerce să descoase nodurile de conexiune dintre acestea, sau cine sub incidența cui cade.

Cetățeanul are nevoie de un portal simplu și eficient, care să îi servească drept punct de acces spre orice informație sau serviciu necesită. Estonia oferă un exemplu bun în acest sens, cu portalul www.eesti.ee.

Bonus

Domeniile pe care rezidă multe dintre serviciile publice sunt un alt punct ce ar putea fi îmbunătățit în viitor. De la excluderea englezismelor, până la crearea de redirecturi – e clar că e nevoie de o standardizare a felului în care domeniile sunt construite, acordate și gestionate.

Revenind la ambițiile de digitalizare ale țării noastre, este important să punctăm că atât timp cât eforturile vor fi gestionate ad-hoc, și ca acțiuni separate, nu vom avea în rezultat decât transferare birocrăției de la

sistemul de acces pe foaie, la unul web. Vom implementa proiecte și nu produse digitale, ceea ce din punct de vedere al scalabilității și eficienței investiționale, este cel puțin greșit și ineficient.

Orice inițiativă trebuie tratată ca parte integrantă a unui ecosistem complex, iar eforturile să fie gestionate așa cum sunt gestionate produsele digitale în mediul capitalist. Cu gestionarea ciclului complet de viață și mentenanță continuă, echipe dedicate și foi de parcurs pe termen lung, cu planuri strategice, care nu trebuie să depindă nici de politic, nici de cine ce fotoliu ministerial ocupă. Agențiile trebuie să cultive echipe interne de specialiști care să gestioneze produsele.

La nivel de stat, este clară necesitatea de standarde și reguli generale pentru crearea și lansarea produselor, de la cerințe tehnice, și până la sisteme de design și comunicare. Nu avem motive să nu ne inspirăm de la companii private care fac asta cu succes, precum Stripe, Google, sau Adobe. Toate au zeci de produse, însă toate urmează un traseu și reguli comune de implementare, chiar dacă se află în faze diferite de maturitate sau versionare și sunt gestionate de echipe diferite.

Iar designul de produs, în întreaga sa complexitate, de la interviuri cu utilizatorii, cercetare, comunicare și în final interfață, trebuie să fie recunoscut nu drept un moft, ci o necesitate vitală pentru succesul implementării oricărei inițiative de digitalizare.

DESPRE NOI

Laboratorul de Inițiative pentru Dezvoltare (LID Moldova) este un Think-Do Tank, independent, non-profit, neguvernamental și non-partizan din Republica Moldova. A fost fondat în 2019 pe viziunea unui stat modern și liber și are la bază următoarele direcții strategice:

1. Cercetare, inovație și dezvoltare economică;
2. E-transformare și modernizarea serviciilor publice;
3. Abilitarea și promovarea agenților schimbării;

Conform statutului, scopurile Fundației LID Moldova sunt:

- Întocmirea de analize, studii, campanii în domeniul social și economic;
- Desfășurarea altor activități din domeniul social și economic;
- Instruirea și susținerea altor ONG-uri din regiune cu același profil.

Misiunea LID Moldova este de a împuternici indivizii, organizațiile și instituțiile publice să devină agenți ai schimbării și să ofere expertiză care să ducă la dezvoltare.

LID Moldova este implicat în promovarea valorilor democratice și construirea unui spațiu pentru dialog în care oamenii se pot exprima liber și constructiv. Inițiativa se află în centrul efortului nostru și o vom încuraja în orice mediu – de la mici comunități de oameni adunați în jurul obiectivului de îmbunătățire a spațiului lor de viață, organizații ale societății civile care se luptă pentru transparență și corectitudine, până la comunitățile academice care lucrează asupra unor idei de anvergură atât acasă, cât și în Europa.

Valorile fundamentale sunt responsabilitatea, meritocrația, precum și celebrarea succesului, a deschiderii și a libertății. Republica Moldova este un stat tânăr, dar a fost construit pe răni ale trecutului. De aceea, promovarea meritocrației în toate aspectele vieții economice, politice, culturale și sociale trebuie să devină o prioritate. Precum și consolidarea unei comunități de gândire critică în Moldova, capabilă să avanseze idei pentru o economie prosperă, un guvern de încredere și o societate civilă consolidată.

